

”Nu lägger vi skammen på bordet”

Terapeutiska strategier i mötet med våldsutsatta män

Alma Persson

Alma Persson, docent, Linköpings universitet. E-post: alma.persson@liu.se

Denna artikel fokuserar på yrkesverksamma som arbetar med att stötta män som utsatts för våld i en nära relation, och analyserar de terapeutiska strategier som de utvecklar i relation till denna grupp av klienter. Studien baseras på semistrukturerade intervjuer med personer som arbetar i en stödverksamhet för hbtq-personer, ett kriscenter för män och en sjukhusklinik. Analysen visar att informanterna ser stora likheter med erfarenheterna hos våldsutsatta män, jämfört med utsatta kvinnor. De har dock ett behov av terapeutiska strategier riktade specifikt till män. I analysen beskrivs benämningens strategi, vikten av att reparera förtroende och att arbeta med skamreduktion.

This article focuses on professionals who work to support men exposed to partner violence, analyzing the therapeutic strategies that they develop in relation to this specific group of clients. The study is based on semi-structured interviews with professionals from an LGBT support center, a crisis center for men, and a hospital clinic. The analysis shows that informants see many similarities between men's experiences of abuse and those of abused women. They do however see a need for therapeutic strategies aimed specifically at men. The analysis describes strategies of naming the violence, repairing trust and shame reduction.

Idag finns en stor samstämmighet kring att våld i nära relationer är ett omfattande socialt och samhällspolitiskt problem, och frågan har varit föremål för såväl forskning som samhällsdebatt sedan 1970-talet (Helmersson 2017, Hydén 2008, Lundgren et al 2001, Nilsson 2009, Steen 2003). I forskningen om genus och våld har mäns våld mot kvinnor ofta utgjort fokus (Barber 2008, Hradilova Selin 2009, Laskey et al 2019, Lien & Lorenzen 2019). Att män som våldsutsatta sällan varit i fokus när det handlar om våld i nära relationer avspeglas också i stödstrukturen för våldsutsatta och våldsutövare (Burcar 2005, Drijber et al 2013, Ernlund 2015, Helmersson 2017, Javid 2020, Laskey et al 2019, Labarre et al 2019).

En person som söker hjälp för att hen lever i en våldsam relation möter ofta en hemsida eller broschyr som hänvisar till en organisation för kvinnor, medan en person som söker hjälp för att hen själv utövar våld mot en närstående sannolikt hänvisas till en organisation för våldsutövande män. I de fall då den som söker hjälp är en kvinna upplevs detta sätt att organisera verksamheten kanske inte som särskilt problematiskt, men vad händer när den våldsutsatta är en man? Till vem kan han vända sig, och vilken typ av stöd kan han få?

Denna artikel bygger på intervjuer med yrkesverksamma i organisationer där våldsutsatta män kan söka hjälp, och fokuserar på de terapeutiska strategier och utmaningar som utvecklas i mötet med denna grupp av klienter. För att få en bredd i urvalet har tre olika organisationer inkluderats: en organisation för våldsutsatta hbtq-personer, ett kriscentrum för män och en sjukhusklinik med inriktning mot sexuell hälsa. Sammantaget har 13 personer intervjuats: sju män och sex kvinnor som arbetade som exempelvis kuratorer, socionomer och psykoterapeuter. Intervjuerna hade formen av tematiskt strukturerade samtal och kretsade kring de intervjuades arbete med partnervåld, de berättelser om våldsutsatthet de möter i sitt arbete och deras strategier för att möta våldsutsatta män.

Genus och våld i nära relationer

Under början av 1970-talet började ett forskningsfält med nya sätt att förstå och teoretisera kring våld i nära relationer växa fram (Steen 2003). Denna forskning utgick ifrån en kritik mot den dominerande uppfattningen i samhället som såg mäns våld som ett individuellt problem och ett resultat av missbruk eller psykisk sjukdom snarare än ett strukturellt problem och ett uttryck för ojämlikhet mellan könen. Sedan dess har forskningsfältet genus och våld utvecklats, dess utgångspunkter problematiserats och nya frågor ställts. Kritik har riktats mot fältets heteronormativa utgångspunkt, och visat att när våld i heterosexuella relationer utgör en mall för partnervåld så får det konsekvenser för andra relationer där våld utövas (Holmberg et al 2005). Forskare med ett intersektionellt perspektiv har betonat vikten av att en analys av genus och våld i nära relationer

bör vara öppen för att inkludera andra former av förtryck och underordning som kan leda till våld (George & Stith 2014).

Den forskning som kanske allra tydligast utmanat den feministiska forskningen om genus och våld är studier som fokuserar på våldsutsatta män. Där framkommer att män långt ifrån alltid är att betrakta som överordnade kvinnor, och att våld, makt och kontroll handlar om mycket mer än de inblandades köns-tillhörighet. Forskning visar att män som utsätts för partnervåld sällan anmäler förvaren eller söker hjälp, oavsett om de lever i en homo- eller heterosexuell relation (Barber 2008, Calton et al 2015, Laskey et al 2019). Detta förklaras av att de är rädda att inte bli trodda eller tagna på allvar, eller att de har tidigare erfarenhet av att ha blivit misstrodd, förlöjligad eller misstänkt för att själv vara den våldsutövande parten (Drijber et al 2013). Dessutom beskriver män att de undviker att söka hjälp eftersom de själva har svårt att förlika sig med tanken på att det de varit med om är att betrakta som våld (Cheung et al 2009). Studier visar också att män som utsätts för våld eller våldtäkt har svårt att bli tagna på allvar som trovärdiga offer, och att det finns en utbredd föreställning om att män inte kan våldtas (Javaid 2016, 2017; Lindberg 2015, Weiss 2010). Att de strukturer som byggts upp för att möta våldsutsatta personer ofta utgår ifrån att den våldsutsatta är en kvinna kan göra att tröskeln att både söka och få hjälp är högre för män (Douglas & Hines 2011, Hines et al 2007, Laskey 2019).

Mäns våldsutsatthet

I intervjuerna finns en stor enighet om att våldsutsatta mäns erfarenheter påminner mycket om det som utsatta kvinnor ofta beskriver – ”det är som att lägga ett kalkerpapper emellan”. De beskriver mönster som återkommer oavsett om de talar med män eller kvinnor: upplevelser av skuld och skam, en vilja att försvara förövaren och att inte egentligen uppfatta det de varit med om som våld. En informant i hbtq-organisationen berättar att det hon hör i mötet med utsatta män är som ”ett eko från de heterosexuella kvinnorna” som hon mötte på kvinnojouren på 1990-talet, där våldet och kontrollen långsamt ökar och den utsatte sakta anpassar sig till det, vilket i arbetet med våldsutsatta brukar benämnas som normaliseringsprocessen (Lundgren 2004).

De likheter som informanterna ser mellan våldsutsatta kvinnors och mäns erfarenheter beskrivs av flera av dem som något av en konflikt. Flera av de intervjuade uttrycker också en viss förvåning när de reflekterar över de berättelser de möter och hur de arbetar med de utsatta männen. De modeller som de är vana att använda, till exempel normaliseringsprocessen som har sina rötter i strukturella perspektiv på mäns våld mot kvinnor, fungerar uppenbarligen även för män utsatta för våld i en nära relation. Som en av dem konstaterar: normaliseringsprocessen borde inte fungera på utsatta män, men det gör den.

Att benämna våldet

På ett övergripande plan utgår merparten av de intervjuade från en förståelse av våld i nära relationer som en fråga om makt och kontroll, hämtad från en feministisk våldsförståelse. I intervjuerna framkommer dock att de utvecklat terapeutiska strategier, i form av begrepp, modeller och redskap, som de använder just i mötet med våldsutsatta män. En stor utmaning i arbetet med våldsutsatta män förefaller vara att hantera bristen på ett språk hos de som söker hjälp, och en strategi som informanterna beskriver i relation till detta är att *benämna våldet*. Män som söker hjälp hos de intervjuade har ofta svårt att klä sina upplevelser i ord. Ordlösheten kring våld i nära relationer är särskilt stor bland hbtq-personer, menar en informant. Det beskrivs som en konsekvens av att våld i det offentliga samtalet och i populärkulturen sällan inkluderar samkönat partnervåld, vilket gör det svårare att prata om sina erfarenheter i termer av våld.

Ordlösheten kring våld, menar de intervjuade, beror inte bara på att det är saker som är svåra att prata om, utan också att de utsatta männen har svårt att förhålla sig till själva våldsbegreppet. Detta är särskilt tydligt bland de informanter som arbetar på kriscentret för män. En av dem beskriver att bara det faktum att han använder begreppet våld, och pratar om vad det innebär, kan vara en avgörande ögonöppnare och vägen till ett språk för den utsatte. I flera intervjuer beskrivs det som en viktig vändpunkt i arbetet att säga, till exempel, ”det du beskriver nu skulle jag kalla för våld”. En viktig del av benämningens strategi är alltså att lyfta upp frågan om våld för att göra den ”pratbar” i samtalen med de våldsutsatta männen, tidigt i kontakten, för att göra frågan mindre laddad.

En viktig del av att göra våldet pratbart är att *allvarliggöra våldet*. De män som söker hjälp pratar till en början kanske om relationsproblem eller problem kopplade till sex. Först efter flera samtal kan det börja visa sig att det de vagt beskrivit som dåligt sex snarare var fråga om sexuellt våld eller en våldtäkt. För många är det nära nog omöjligt att se sexuellt våld som något som kan hända i en relation med någon de älskar. Motståndet de känner för att kalla det som de själva sett som en svacka i relationen eller dåligt sex för våld, och särskilt sexuellt våld, är stort. Här menar de intervjuade att föreställningar om vad som räknas som våld har stor betydelse. Ofta är det den fysiska misshandeln som blir till måttstock för våld – någonting som är brutalt, fysiskt och lämnar tydliga spår på kroppen.

Att reparera förtroende

En annan terapeutisk strategi som kan urskiljas i de intervjuades berättelser, och som de beskriver som typisk just för arbetet med utsatta män, är att *reparera förtroende*. För en del män är mötet med någon av de intervjuade den allra första gången de berättar för någon om vad de varit med om. Många kommer dock

med erfarenheten av att ha berättat för exempelvis en polis, socialsekreterare eller sjuksköterska, och mötts av ifrågasättande eller till och med förlöjligande. En sådan erfarenhet kan göra det svårt att lita på andra professionella tillräckligt mycket för att orka och våga berätta igen. Att arbeta för att bygga upp ett förtroende blir därför en viktig terapeutisk strategi.

Att det är vanligt att som man möta ifrågasättande eller förlöjligande när man söker hjälp är något som flera intervjuade beskriver, och en erfarenhet som kan göra motståndet mot att våga berätta igen större. Island och Letellier (1991) menar att föreställningar om partnervåld, där män ses som potentiella förövare, gör det svårt att se en man, och samtidigt se ett trovärdigt offer för partnervåld. Denna erfarenhet gör män obenägna att söka hjälp. Den nationella trygghetsundersökning som årligen genomförs av Brottsförebyggande rådet (Hradilova Selin 2009) visar att få män anmäler våldsbrott, och det verkar vara svårare för män än kvinnor att anmäla när det handlar om våld i nära relationer. Dessutom framgår att deras förtroende för rättsväsendet är lågt. Allra störst anses mörkertalet vara vid sexuellt våld.

Samma mönster framkommer i en rapport från den danska folkhälsomyndigheten där våldsutsatta män intervjuas (Plauborg & Helweg-Larsen 2012). Trots att de alla sökt hjälp har ingen av dem polisanmält den kvinna som utsatt dem, eftersom de var rädda att inte bli tagna på allvar och kände skam över att bli utsatt för våld av en kvinna. Liknande mönster beskrivs av Javaid (2017) i en studie av homosexuella män utsatta för våldtäkt, som visar hur våldtagna män förnedras och misstros av professionella när de söker hjälp inom rättsväsende eller stödorganisationer. I de intervjuades berättelser framstår den inneboende konflikten mellan våldsutsatthet och maskulinitet som en viktig anledning till att våldsutsatta män sällan anmäler eller på annat sätt söker hjälp.

Att lägga skammen på bordet

Trots att forskningen om genus och våld idag inkluderar fler variationer än den klassiska koreografin med män som förövare och kvinnor som offer så lever föreställningar om män som ”immuna mot våld” i många avseenden kvar. Positionen som våldsutsatt är för många män dessutom förknippad med en känsla av skam eftersom de upplever en motsättning mellan att vara en riktig man och att vara våldsutsatt (Cook 2009, Ernlund 2015, Lien & Lorenzen 2019). Denna föreställning beskrivs i intervjuerna som en viktig orsak till att män ofta har svårt att prata om det de varit med om i termer av våld, eftersom det innebär att de måste omfatta tanken att de själva är offer.

Informanter berättar att de behöver arbeta med *skamreduktion* i mötet med våldsutsatta män i betydligt högre utsträckning än de behöver göra med utsatta kvinnor. I ett akut skede när någon söker hjälp efter att ha blivit utsatt för sexu-

ellt våld, menar en av de intervjuade på sjukhuskliniken, är skamreduktion det allra första som behöver hanteras. Om skammen över att vara våldsutsatt gör att män har svårt att tänka eller prata om det de varit med om i termer av våld är det svårt att komma vidare. En av informanterna på kriscentret för män beskriver att han kan säga till en klient att ”vi lägger skammen på bordet och så tittar vi på den. Rent konkret, här lägger vi den, och så pratar vi om den”. Den bristande kunskapen om mäns utsatthet, och särskilt relaterat till sexuellt våld, gör skammen ännu större. Intervjuade i samtliga tre organisationer menar att det finns en utbredd uppfattning, både hos de utsatta männen och i samhället i stort, om att män inte kan våldtas. I mötet mellan föreställningar om våld å ena sidan, och normer kring maskulinitet och sexualitet å den andra, ställs svårigheterna i de våldsutsatta männens upplevelser på sin spets.

Avslutning

När de intervjuade beskriver de terapeutiska strategier de använder i mötet med våldsutsatta handlar det till stor del om samma typer av metoder, oavsett om de möter kvinnor eller män. Till exempel utgår de från en förståelse av partnervåld där makt och kontroll är centralt och där det är viktigt att arbeta med den utsattes upplevelse av skuld och skam. I arbetet med män som utsatts för partnervåld beskriver de ett slags ”normaliseringsprocessen plus”; en process där de justerar, lägger till och modifierar de modeller som de är vana att använda med våldsutsatta kvinnor i heterosexuella relationer. Detta ”plus” kan till exempel handla om att göra våldet pratbart eller att arbeta med den sekundära viktigmisering som många män erfarit när de sökt hjälp eller polisanmält sin partner. Att hantera de utsattas egna föreställningar om vad det innebär att vara en riktig man och att utmana föreställningen att män, som en informant uttrycker det, ”ska kunna ta lite stryk”, beskrivs som en viktig del av detta arbete.

Tack till de intervjuade som så generöst delat med sig av sina erfarenheter. Tack också till Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd vars finansiering möjliggjort studien som denna artikel bygger på (FORTE projekt nr 2012-1209).

Referenser

- Barber, C. F. (2008) “Domestic violence against men”, *Nursing Standard*, 22 (51): 35-39.
- Burcar, V. (2005) *Gestaltningar av offererfarenheter. Samtal med unga män som utsatts för brott*. Diss. Lund: Univ.
- Calton, J., Cattaneo, L. & Gebhard, K. (2015) “Barriers to Help Seeking for Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Queer Survivors of Intimate Partner Violence”, *Trauma, violence & abuse*, 17(5): 1-16.
- Cheung, M., Leung, P. & Tsui, V. (2009) “Asian Male Domestic Violence Victims: Services Exclusive for Men”, *Journal of Family Violence*, 24 (7): 447-462.
- Cook, P.W. (2009) *Abused men. The hidden side of domestic violence*. Westport, Connecticut: Praeger.

- Douglas, E. M. & Hines, D.A. (2011) "The Helpseeking Experiences of Men Who Sustain Intimate Partner Violence: An Overlooked Population and Implications for Practice", *Journal of Family Violence*, 26 (6): 473–485.
- Drijber, B., Reijnders, U & Ceelen, M. (2013) "Male Victims of Domestic Violence", *Journal of Family Violence*, 28 (2): 173–178.
- Ernlund, M. (2015). "Beröra utan att uppröra – Män slagna av kvinnor", *Socialmedicinsk tidskrift*, 92(2): 236–243.
- George, J. & Stith, S. (2014) "An Updated Feminist View of Intimate Partner Violence", *Family Process*, 53 (2), s. 179-193.
- Helmersson, S. (2017). *Mellan systerskap och behandling. Om förhandlingar inom ett förändrat stödjäkt för våldsutsatta kvinnor*. Diss. Lund: Univ.
- Hines, D., Brown, J. & Dunning, E. (2007) "Characteristics of Callers to the Domestic Abuse Helpline for Men", *Journal of Family Violence*, 22 (2): 63–72.
- Holmberg, C., Stjernqvist, U. & Sörensen, E. (2005) *Väldsam lika och olika – om våld i samkönade parrelationer*. Stockholm: Stockholms universitet, Centrum för genusstudier.
- Hradilova Selin, K. (2009) *Våld mot kvinnor och män i nära relationer – våldets karaktär och offrens kontakter och erfarenheter av rättsväsendet*. Rapport 2009:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Hydén, M. (2008) *Kvinnomisshandel inom äktenskapet*. Stockholm: Liber.
- Island, D. & Letellier, P. (1991) *Men who beat the men who love them. Battered gay men and domestic violence*. Binghampton, NY: Harrington Park Press.
- Javaid, A. (2016). "Feminism, masculinity and male rape: bringing male rape 'out of the closet'", *Journal of Gender Studies*, 25(3): 283-293.
- Javaid, A. (2017). "In The Shadows: Making Sense of Gay Male Rape Victims' Silence, Suffering, and Invisibility", *International Journal of Sexual Health*, 29(4): 279-291.
- Javaid, A. (2020). "'Can You Hear Me? I'm Right Here': Voluntary Sector's Treatment of Rape Victims", *Sexuality Research and Social Policy*, 17(4): 582–593.
- Labarre, M., Brodeur, N., Roy, V. & Bousquet, M-A. (2019). "Practitioners' Views on IPV and Its Solutions: An Integrative Literature Review", *Trauma, violence & abuse*, 20(5): 679–692.
- Laskey, P., Bates, E. & Taylor, J.. (2019). "A systematic literature review of intimate partner violence victimisation: An inclusive review across gender and sexuality", *Aggression and Violent Behavior*. 47. 1-11.
- Lindberg, J. (2015) *Orsak: våldtäkt. Om våldtagna män i medicinsk praktik*. Stockholm: Carlssons.
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J., Kalliokoski, A-M. (2001). *Slagen Dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Umeå & Uppsala: Brottsoffermyndigheten & Uppsala universitet.
- Lundgren, E. (2004) *Väldets normaliseringsprocess*. Stockholm: ROKS.
- Nilsson, G. (2009) *Könsmakt eller häxjakt? Antagonistiska föreställningar om mäns våld mot kvinnor*. Diss. Lund: Univ.
- Plauborg, R. & Helweg-Larsen, K. (2012) *Partnervold mod mand i Danmark*. Rapport, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet. Köpenhamn: Univ.
- Steen, A-L. (2003) *Mäns våld mot kvinnor – ett diskursivt slagfält. Reflektioner kring kunskapsläget*. Forskningsrapport, Sociologiska institutionen. Göteborg: Univ.
- Weiss, K. (2010). "Male Sexual Victimization: Examining Men's Experiences of Rape and Sexual Assault", *Men and Masculinities*, 12(3): 275–298.